

Feministička logika, kontekst otkrića i kontekst opravdanja

Ivan Restović
Institut za filozofiju, Zagreb
irestovic@ifzg.hr

Godišnja konferencija Udruge za promicanje filozofije
Nasljeđe u filozofiji: kontinuitet i promjene
(Zagreb, 25.10.2024.)

Financira
Europska unija
NextGenerationEU

HRZZ
Hrvatska zaklada
za znanost

Feministička logika

- ▶ program *feminističke logike* utemeljuje Val Plumwood (“The Politics of Reason: Towards a Feminist Logic”, 1993)
- ▶ nedavni porast interesa:
(Eckert i Donahue 2020; Russell 2020; Restović 2023; Cook 2023; Ferguson 2023; Ficara 2024; Saint-Croix i Cook 2024; Fairbank *forthcoming* itd.)
- ▶ relativno novo područje istraživanja:
  - ▶ glavno je pitanje u literaturi ono utemeljujuće:
Što je (ako išta) “feministička logika”?

U ovom izlaganju...

- ▶ istražujem tri predložene definicije “feminističke logike”
- ▶ tvrdim da izvorna Plumwoodina definicija nije zahtjevna po pitanju konteksta otkrića (dok druge dvije jesu)
- tj. da neka logika može biti *feministička* samo s obzirom na kontekst opravdanja
- ▶ kao primjer (studiju slučaja) navodim vlastito istraživanje iz feminističke logike

Izvorno značenje sintagme “feministička logika”

- ▶ Plumwood (1993): **feministička logika je ona logika koja onemogućuje opresivna pojmovna razlikovanja**
- ▶ feministička logika bavi se primarno *logičkom negacijom* (jer tako se u logici izražava razlika)
- ▶ Plumwood kritizira negaciju u klasičnoj (standardnoj) logici
- ▶ njezina pozicija temelji se na (danas dobro utabanoj) feminističkoj kritici “dualizama” i dualističkog razmišljanja

Dualizmi

Parovi binarnih pojmovnih kontrasta, koji su obilježje zapadne (filozofijske) misli.

Npr.: *razum/emocije, um/tijelo, kultura/priroda, produkcija/reprodukcija, univerzalno/partikularno, subjekt/objekt, muško/žensko...*

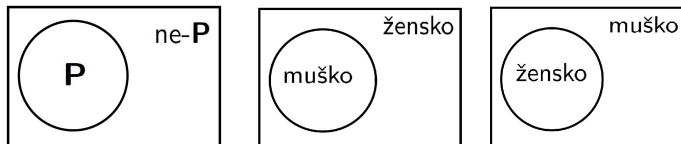
Značajke dualizama:

1. jedan se pojam smatra superiornim (a drugi ineriornim)
2. inferiorni (superiorni) pojmovi iz različitih dualizama međusobno se značenjski asociraju
3. inferiorni (tj. *inferiorizirani*) pojmovi asociraju se s pojmom *žensko* (a superiorni s *muško*)

Asociranje: razum—um—kultura—subjekt (aktivno)—*muško*
emocije—tijelo—priroda—objekt (pasivno)—*žensko*

Plumwoodina kritika klasične logike

- I.) dualizmi počivaju na negaciji kakvu nalazimo u klasičnoj logici (tijelo = ne-um, žensko = ne-muško... *ali i obratno*)

- II.) klasična negacija (p)održava **opresivna razlikovna svojstva** (ali **samo onda** kada se koristi za opisivanje vrijednosno osjetljivih pojmova)

1. relacijska definicija (inkorporacija)
  - ▶ žena se definira u odnosu na muškarca (a ne obratno)
2. homogenizacija (stereotipizacija)
  - ▶ nema daljnih razlikovanja unutar kategorije *ne-muško*
3. radikalna isključivost (hiperseparacija)
  - ▶ spajanje dvaju pojmova izaziva proturječje (kolaps sustava)

Dva dodatna značenja sintagme “feminističa logika”

1. logika vođena feminističkim **vrijednostima** (Russell 2024; Saint-Croix i Cook 2024)
  2. logika proizašla iz feminističkih **stajališta** (*standpoint*) (Cook 2023)
- te su definicije preslika dvaju utjecajnih pristupa unutar feminističke filozofije *znanosti*

Feministička znanost kao znanost vođena feminističkim vrijednostima

Znanstveno istraživanje:

1. **nije** oslobođeno političkih, kuturnih i društvenih vrijednosti
  - ▶ te vrijednosti utječu na formiranje/selekciju istraživačkih problema i hipoteza
  - ▶ teorije su pododređene (*underdetermined*) podacima, stoga mi te rupe popunjavamo vrijednostima (Longino 1990)
2. **ne treba biti** oslobođeno vrijednosti
  - ▶ treba izabrati prave vrijednosti
  - ▶ to ne smijemo činiti dogmatično ili rabiti vjerovanje utemeljeno na željama (*wishful thinking*) (Anderson 2004)

Feministička znanost kao znanost proizašla iz feminističkih stajališta

1. svako znanje je (društveno, povijesno i kulturno) **situirano**:
od nekoga i za nekoga
2. društveno diskriminirane skupine imaju **epistemičku privilegiju**
u nekim domenama istraživanja, koja im je dana njihovim
življenim iskustvom (*lived experience*)
3. ta epistemička prednost ne proizlazi automatizmom iz nečijeg
identiteta, već se mora **postići** pomoću (grupne) kritičke
refleksije (*achievement thesis*)

Sličnosti i razlike

Sličnosti:

- ▶ sve je znanje društveno situirano (Crasnow 2020)
- ▶ ne postoji “pogled niotkuda” (*view from nowhere*)
- ▶ ne odbacuje se pojam objektivnosti, ali se nudi njegova *reforma*

Najupečatljivija razlika:

- ▶ znanost vođena vrijednostima: nijedna grupa nema epistemičku prednost
- npr. Longino (1993): nije za pogled niotkuda ni za pogled od nekuda, već za pogled iz “višekuda” (*a view from “many wheres”*)

No vrijedi li sve to i za *logiku*?

Nimalo začuđujuće – ovisi o tome kako se razumije što je logika.

Oponenti “feminističke logike”:

- ▶ logika nije kao druge znanstvene discipline
- ▶ logika je apstraktna (neovisna o pojedinačnom području), apriorna, jedna jedina, neovisna o ljudima koji zaključuju
- ▶ neovisna o politici/ideologiji
- ▶ “feministička logika” je besmislena sintagma

Proponenti “feminističke logike”:

- ▶ logika **jest** kao druge discipline
- tj. ona nije iznimna – teorijski kišobran:
- ▶ *logical anti-exceptionalism*: odbacuju se (neka) tradicionalna svojstva logike (Hjortland 2017)

Vrijednosti, stajališta i kontekst otkrića

Oba pristupa postavljaju feminističke klauzule na **kontekst otkrića**:

1. feminističke vrijednosti: **čitav** proces istraživanje treba biti vođen feminističkim vrijednostima
2. feministička stajališta: neke društvene pozicije bolja su **ishodišta** za istraživanje

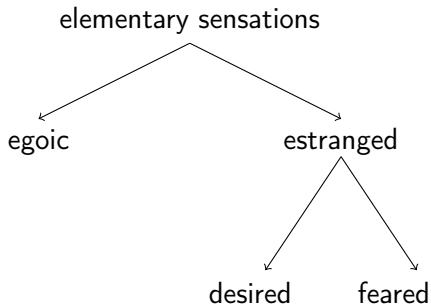
(Također, oba pristupa postavljaju feminističke klauzule na **kontekst opravdanja**)

1. Longino (1993): krivi teoriju stajališta da ne posvećuje dovoljno pažnje kontekstu opravdanja
2. Harding (1993): *rigorozna 'logika otkrića'* je nužna, ali ne i dovoljna

Moj rad iz feminističke logike: kontekst otkrića

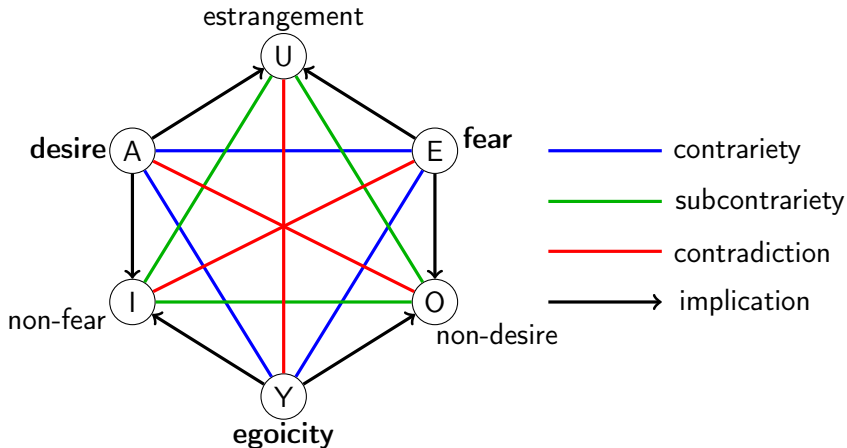
Bilo je to godine 2019-e...

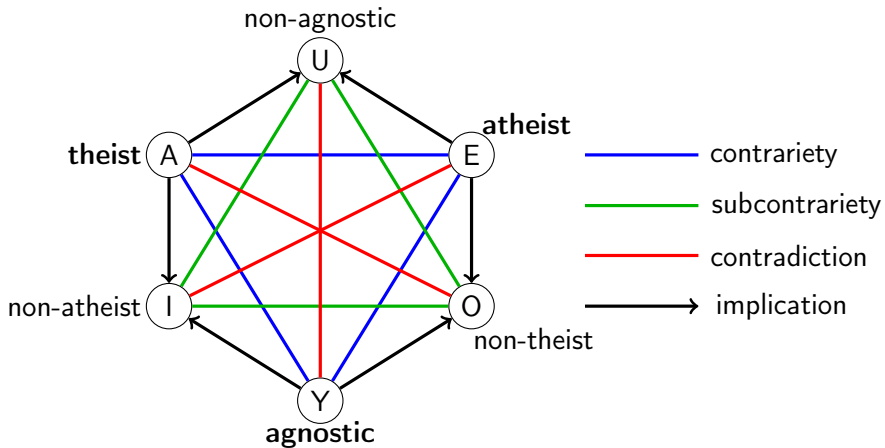
- ▶ radio sam na formalnom prikazu Brouwerove (mistične) fenomenologije (“teorija izlaska svijesti”)
- ▶ sav svjesni materijal gradi se iz **elementarnih osjeta**, koji su ili **jastveni** (*egoic*) (tj. nisu odvojeni od spoznavajućeg subjekta) ili su **otuđeni** (*estranged*)
- ▶ otuđeni osjeti su ili **poželjni** ili **zazorni**

- ▶ (**složeni osjeti**: mješavina elementarnih osjeta)

- ▶ trihotomija: [egoicity/desire/fear](#)

- ▶ trihotomije se mogu opisati pomoću **logičkog šesterokuta**
- ▶ tako postaju vidljive sve logičke relacije među pojmovima

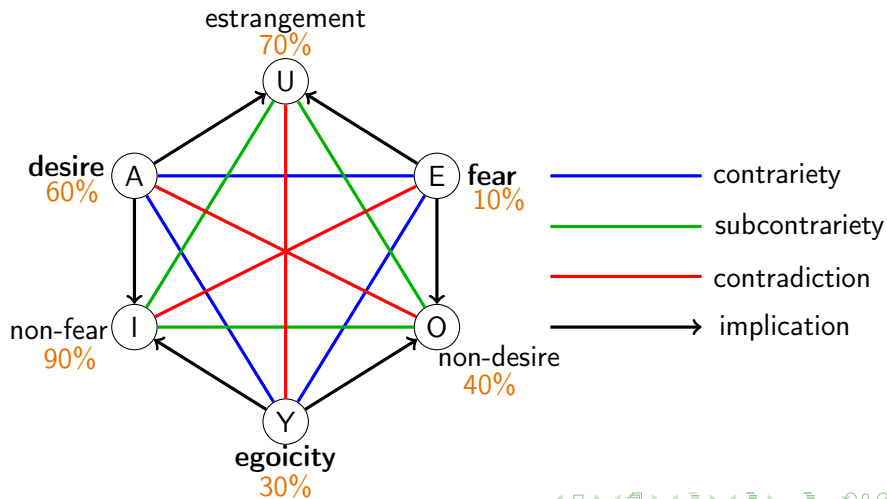

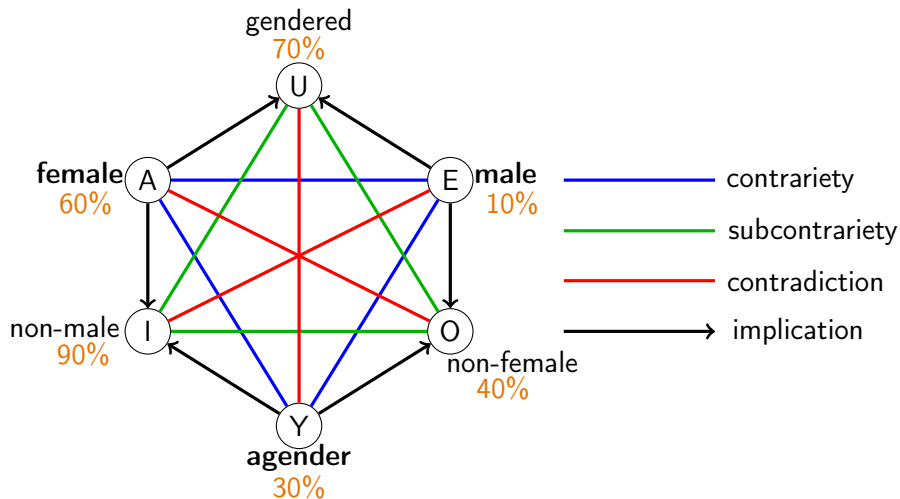
Složeni osjeti u Brouwerovoj teoriji

- ▶ složeni osjeti: mješavina triju osnovnih svojstava, **točnije:**
- ▶ egoicity + desire + fear = 100% (kao u dijagramu pite)
- ▶ za takav odnos: **fuzzy logički šesterokut**

Što sam otkrio

- ▶ tražio sam druge smislene “pojmovne dekoracije” *fuzzy* (neizrazitog) logičkog šesterokuta **te sam isprobao ovo:**

Nakon otkrića “Fuzzy rodnog šesterokuta”

- ▶ saznao sam za Plumwood
- ▶ saznao sam da opozicija među rodnim pojmovima iz FRŠ-a zadovoljava njezine kriterije za neopresivnu diferencijaciju (klasična kontradikcija oslabljena na fuzzy kontrarnost)
- 1. nema relacijske definicije
  - ▶ postotak “ženskosti” ne može se definirati pomoću postotka “muškosti”
- 2. nema radikalne isključivosti
  - ▶ ženskost i muškost mogu se miješati
- 3. nema homogenizacije
  - ▶ postoji više (bezbroj!) načina da se bude ne-muško
- ▶ Plumwoodin rad mom je radu pružio (feministički) kontekst opravdanja

Kako moje otkriće jest (odnosno nije) nastalo

- ▶ moj kontekst otkrića **nije** bio feministički
- 1. nisam bio (svjesno) vođen feminističkim vrijednostima
  - ▶ **osim ako** je priznavanje (logičke mogućnosti) postojanja netradicionalnih rodnih identiteta feministička vrijednost
- 2. nisam zauzimao feminističko stajalište
  - ▶ nemam življeno iskustvo nebinarnog rodnog identiteta – pa onda ni predodžbu je li FRŠ prikladan model (nemam epistemičku prednost)
  - ▶ nisam bio upoznat s literaturom, niti toliko čitao o ili razgovarao s nebinarnim osobama (nedovoljno za *achievement thesis*)

Što to pokazuje

- ▶ logika može biti feministička (u Plumwoodinu smislu), a da ima nefeministički kontekst otkrića
- tj. treba nam (ponekad) samo feministički kontekst opravdanja
- ? moguće čak i antifeministički kontekst otkrića?
- npr. feministička aproprijacija neke parodije

Ovo izlaganje dio je istraživačkih projekata Feministička filozofija formalne logike (akronim: FFFL) i Intencionalnost i načini postojanja (akronim: IMEX). Projekt FFFL recenzira Ministarstvo znanosti i Obrazovanje Republike Hrvatske, a financiran je kroz Nacionalni Plan oporavka i otpornosti Europske unije – NextGenerationEU. Projekt IMEX financira Hrvatska zaklada za znanost.

Reference I

- Anderson, Elizabeth (2004) "Uses of Value Judgments in Science: A General Argument, with Lessons from a Case Study of Feminist Research on Divorce", *Hypatia* 19(1), 1–24.
- Cook, Roy T. (2023) "Perspectival Logical Pluralism", *Res Philosophica* 100(2), 171–202.
- Crasnow, Sharon (2020) "Feminist Perspectives on Science", *Stanford Encyclopedia of Philosophy*.
- Eckert, Maureen and Charlie Donahue (2020) "Towards a Feminist Logic: Val Plumwood's Legacy and Beyond", in: Dominic Hyde (Ed.), *Noneist Explorations II: The Sylvan Jungle – Volume 3 with Supplementary Essays* (pp. 421–446). Springer Nature.
- Fairbank, Viviane (*forthcoming*) "What Is Feminist Logic? Revisiting the Feminist Critique of Reason", in: *Oxford Handbook of Philosophy of Logic*, ed. by E. Brendel et al.
- Ficara, Elena (2004) "Logic and Discrimination", *History and Philosophy of Logic* 45(1), 46–57.

Reference II

- Ferguson, Thomas Macaulay (2023) "From Excluded Middle to Homogenization in Plumwood's Feminist Critique of Logic", *Australasian Journal of Logic* 20(2), 243–277.
- Harding, Sandra (1993) "Rethinking Standpoint Epistemology: What Is 'Strong Objectivity'?", in: Linda Alcoff and Elizabeth Potter (Eds.), *Feminist Epistemologies* (pp. 49–82), Routledge.
- Hjortland, Ole Thomassen (2017) "Anti-exceptionalism about logic", *Philosophical studies* 174, 631-658.
- Longino, Helen E. (1990) *Science as Social Knowledge: Values and Objectivity in Scientific Inquiry*, Princeton University Press.
- Longino, Helen E. (1993) "Subjects, Power, and Knowledge: Description and Prescription in Feminist Philosophies of Science", in: Linda Alcoff and Elizabeth Potter (Eds.), *Feminist Epistemologies* (pp. 100–120), Routledge.

Reference III

- Plumwood, Val (1993) "The Politics of Reason: Towards a Feminist Logic", *Australasian Journal of Philosophy* 71(4), 436-462.
- Restović, Ivan (2023) "Feminist Logic, Literally", *Australasian Journal of Logic* 20(2), 318-347.
- Russell, Gillian (2020) "Logic: A Feminist Approach", in Melissa M. Shew and Kimberly K. Garchar (Eds.), *Philosophy for Girls: An Invitation to the Life of Thought* (pp. 79–98), Oxford University Press.
- Russell, Gillian (2024) "From Anti-Exceptionalism to Feminist Logic", *Hypatia* 39(1), 79–96.
- Saint-Croix, Cat and Roy T. Cook (2024) "(What) Is Feminist Logic? (What) Do We Want It To Be?", *History and Philosophy of Logic* 45(1), 20-45.